

ДО ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

Мусієнко Т.

*аспірантка кафедри адміністративного,
фінансового та господарського права НТУУ «КПІ»*

Впродовж останніх років у світі, й в Україні зокрема, спостерігається стрімкий розвиток галузі альтернативної енергетики, що супроводжується розвитком законодавства у цій сфері. У цій статті досліджені основні поняття і терміни у сфері альтернативних джерел енергії, висвітлені основні проблеми їх застосування у законодавстві України, а також запропоновані шляхи вирішення цих проблем.

На протязі останнього часу в Україні, так же як і во всем мире, наблюдается развитие отрасли альтернативной энергетики, а также и развитие законодательства в этой же сфере. В этой статье исследованы основные понятия и термины в области альтернативных источников энергии, показаны главные проблемы их употребления в законодательстве Украины, а также предложены варианты решения этих проблем.

During the last time in Ukraine, as well as throughout the world, there is the development of alternative energy industry, as well as the development of legislation in the same field. In this article the basic concepts and terminology in the field of alternative energy sources, showing the main problems of their usage in the legislation of Ukraine, as well as proposed solutions to these problems.

Ключові слова: сфера альтернативної енергетики, законодавство з альтернативних джерел енергії, законодавче закріплення понять «нетрадиційні джерела енергії», «відновлювані джерела енергії», «альтернативні види палива», «альтернативні джерела енергії».

Історія законодавства України у сфері альтернативної енергетики почалася із прийняттям Закону України «Про енергозбереження» від 1 липня 1994 року [1].

З тих пір в законодавстві України та інших нормативно-правових актах з'явилися терміни «нетрадиційні джерела енергії» (далі НДЕ), «відновлювані джерела енергії» (далі ВДЕ), «альтернативні джерела енергії» (далі АДЕ).

Те, як законодавець використовує ці поняття, наводить на думку, що зазвичай вони не розрізняються і використовуються як синоніми. Тому метою нашої статті є аналіз наукових джерел та сучасного законодавства у сфері альтернативної енергетики з приводу визначення в ньому основних термінів і понять, що стосуються саме сфери альтернативної енергетики, виявлення проблем застосування цих термінів і понять, а також віднаходження шляхів вирішення виявлених проблем.

Дослідженням подібних проблемних питань вже займалися такі вчені, як Кишко-Єрлі О. Б., Шемшученко Ю. С., Кожухова А. А. та інші.

Вперше на законодавчому рівні в Україні було дано визначення терміну нетрадиційні і поновлювальні джерела енергії в Законі України «Про енергозбереження» від 1 липня 1994 року. Відповідно до Закону – це джерела, що постійно існують або періодично з'являються в навколишньому природному середовищі у вигляді потоків енергії Сонця, вітру, тепла Землі, енергії морів, океанів, річок, біомаси [1].

У 2003 році було прийнято Закон України «Про альтернативні джерела енергії», яким визначено правові, економічні, екологічні та організаційні засади використання альтернативних джерел енергії та сприяння розширенню їх використання у паливно-енергетичному комплексі [2]. Цим же Законом було введено в законодавство поняття «альтернативні джерела енергії», а також наведено їх більш розширений перелік.

Проте Законом не було ані відмінено терміни «нетрадиційні джерела» і «відновлювальні джерела», ані наведено їх визначення, ані перераховані види енергетичних ресурсів, які до них відносяться.

Тому, щоб дослідити природу понять «альтернативні джерела енергії», «нетрадиційні джерела» і «відновлювальні джерела», необхідно проаналізувати види існуючих енергетичних ресурсів.

Енергетичні ресурси Землі, які відповідно до даних Світової енергетичної ради класифіковано на 16 видів, можна виділити в окремі групи, взаємопов'язані між собою [3]:

За рівнем і масштабами освоєння:

- традиційні;
- нетрадиційні.
- За природою енергоутворення:

- відновлювані;
- не відновлювані.

Такий поділ енергоресурсів є умовним, не визначеним у законодавстві, а тому різні науковці дотримуються з цього приводу своєї точки зору. Наприклад, М. Д. Рабінович вважає, що на рівні з двома перерахованими групами, існує й третя група енергетичних ресурсів, де їх класифікують за походженням на первинні (природного походження) і вторинні (техногенного походження) [4, 29-31].

Розглянемо третю групу енергетичних ресурсів, оскільки щодо визначення первинних і вторинних джерел енергії ведеться найменше дискусії.

Щодо терміна вторинні енергетичні ресурси, то його окреме визначення передбачається в Законі України „Про енергозбереження” та в ДСТУ 2420-94 [5.]

І Закон України „Про енергозбереження”, і ДСТУ 2420-94 дають однакове визначення вторинних енергоресурсів, відповідно до якого, це енергетичний потенціал продукції, відходів, побічних і проміжних продуктів, який утворюється в технологічних агрегатах (установках, процесах) і не використовується в самому агрегаті, але може бути частково або повністю використаний для енергопостачання інших агрегатів (процесів).

На думку М. Д. Рабіновича, первинними є енергоресурси природного походження. Це всі види викопного палива (традиційної енергетики) та відновлюваних енергоресурсів; вторинні – енергоресурси техногенного походження [4, 31].

Поняття традиційних джерел енергії хоча і здається зрозумілим, та аж ніяк не є простим. Насамперед, не існує загально визначених факторів традиційності: якщо мати на увазі так звану «історичну традицію», то тоді до традиційних джерел енергії слід віднести деякі види біомаси (дрова, сухий гній, відходи сільськогосподарського виробництва), енергію руху вітру і води (вітряки і млини). Якщо ж «традиційність» - це ступінь сучасного поширення, тоді, на думку Рабіновича М. Д., в Україні - це велика гідроенергетика [4, 31].

Зважаючи на невизначеність критеріїв класифікації при поділі енергоресурсів на традиційні та нетрадиційні, вчені здебільшого використовують свої, різні за змістом критерії, а це призводить до віднесення різних енергоресурсів до різних класифікаційних груп. Більшість вчених схильється до думки, що розподіл енергетичних ресурсів у першій групі проведено з огляду на рівень освоєння та розповсюдження енергетичних технологій їх використання [3]. При цьому, до традиційних джерел енергії відносяться вичерпні викопні природні ресурси, перелік яких в науковій літературі, а тим більше в нормативно-правових актах, не визначений. До них відносять вугілля, нафту, природний газ балансових родовищ, ядерне паливо, проте стосовно великої гідроенергетики, торфу, сланців, інших видів пального на основі вуглеводнів думки вчених не співпадають [4, 29-31].

До нетрадиційних (нових) енергоресурсів належать всі види відновлюваних джерел енергії: біомаса (за виключенням дров), сонячна енергія, вітрова енергія, геотермальна, теплова енергія океану, гідроенергія припливів, хвиль, водотоків (за виключенням гідроенергії великих водотоків). Крім того, до нетрадиційних джерел можна віднести такі невідновлювані енергоресурси, як природний газ малих газових, газоконденсатних, нафто газоконденсатних родовищ, попутний нафтовий газ, промислові гази, метан вугільних родовищ [3].

Тобто, на думку науковців, термін «нетрадиційні джерела енергії» включає в себе всі відновлювані джерела енергії та деякі з тих, що входять до групи не відновлюваних.

На нашу думку, таке визначення є неправильним, адже законодавець розрізняє поняття нетрадиційних та поновлюваних джерел.

Так, визначення поняття нетрадиційних джерел енергії окремо дається у Законі України «Про альтернативні види палива», відповідно до якого нетрадиційні джерела та види енергетичної сировини - сировина рослинного походження, відходи, тверді горючі речовини, інші природні і штучні джерела та види енергетичної сировини, у тому числі нафтові, газові, газоконденсатні і нафто газоконденсатні вичерпані, непромислового значення та техногенні родовища, важкі сорти нафти, природні бітуми, газонасичені води, газогідрати тощо, виробництво (видобуток) і переробка яких потребує застосування новітніх технологій і які не використовуються для виробництва (видобутку) традиційних видів палива [6].

Поняття поновлюваних джерел енергії було дано в Державному стандарті у 1994 р., відповідно до якого, поновлюване джерело енергії – це джерело енергії, що використовує потоки енергії Сонця, вітру, тепла Землі, біомаси, морів та океанів, річок (з використанням міні та мікроГЕС), які існують постійно або періодично виникають у навколишньому середовищі [7].

Беручи до уваги положення Закону України «Про альтернативні види палива» для визначення нетрадиційних джерел енергії, можна зробити висновок, що біомаса разом з

іншими видами альтернативного палива відноситься до нетрадиційних джерел. Закон також дає і визначення цього поняття. А тому, вважаємо за необхідне внести зміни до ДСТУ 2275-93 Енергоощадність. Нетрадиційні та поновлювані джерела енергії. Терміни та визначення, виключивши із визначення поновлюваних джерел енергії терміни «біомаса» та «тепло Землі», так як вони відносяться до нетрадиційних джерел.

Із прийняттям Закону України «Про альтернативні джерела енергії» [2], вводиться термін «альтернативні джерела енергії», проте терміни «нетрадиційні джерела» і «відновлювальні джерела» не наводяться і не відмінюються як такі.

Відповідно до Закону, альтернативні джерела енергії - це відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів [2].

Отже, поняття «альтернативна енергетика» включає, окрім відновлюваних джерел енергії, також усі інші, що можуть замінити традиційні викопні енергоносії – низько потенційне тепло Землі (використовується у теплових насосах), такі вторинні джерела енергії як скидне тепло, побутові та промислові відходи (можуть бути як відновлюваними, так і не відновлюваними), тиск газу доменних печей і тиск природного газу під час його транспортування, шахтний метан, природний газ із невеликих родовищ, торф та інші [8, 13].

З такого визначення альтернативної енергетики випливає, що до складу альтернативних джерел енергії входять відновлювані, нетрадиційні та деякі вторинні джерела енергії, які не відносяться до нетрадиційних.

Дослідження проблеми визначення понять альтернативної енергетики є предметом дослідження багатьох вчених. Деякі з них вважають за необхідне синтезувати їх та назвати одним загальним терміном. Так, Кишко-Єрлі О.Б. як варіант вирішення цієї проблеми пропонує застосовувати в законодавстві замість термінів «нетрадиційні», «відновлювані» та «альтернативні» джерела лише один термін - «відновлювані джерела енергії» [9, 145-147].

Вживати визначення «відновлювані джерела енергії» пропонують і у проекті Закону України „Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлюваних джерел енергії”, який розроблено для подальшої реалізації Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, зокрема Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС від 27 вересня 2001 року N 2001/77/ЄС (щодо гарантії походження електроенергії), та необхідності дотримання вимог Закону України "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності" [10].

Проте, на нашу думку, беручи до уваги, що поняття «альтернативні джерела енергії» включають в себе і поняття «відновлювані джерела енергії», і поняття «нетрадиційні джерела енергії», і поняття вторинні енергетичні ресурси, вважаємо за необхідне:

по-перше, внести зміни до Закону України «Про альтернативні джерела енергії», і додати до статті 1 визначення змісту термінів «вичерпний перелік нетрадиційних джерел енергії», «відновлювані джерела енергії», «вторинні енергетичні ресурси».

Викласти статтю 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» у такій редакції: альтернативні джерела енергії – це відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія; нетрадиційні джерела енергії та види енергетичної сировини, до яких відносяться сировина рослинного походження, відходи, тверді горючі речовини, інші природні і штучні джерела та види енергетичної сировини, у тому числі нафтові, газові, газоконденсатні і нафто газоконденсатні вичерпані, непромислового значення та техногенні родовища, важкі сорти нафти, природні бітуми, газонасичені води, газогідрати тощо, виробництво (видобуток) і переробка яких потребує застосування новітніх технологій, і які не використовуються для виробництва (видобутку) традиційних видів палива; а також вторинні енергетичні ресурси, такі як доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів тощо.

По-друге, зважаючи на плутанину у законодавчому визначенні понять «нетрадиційні», «поновлювані», «альтернативні» джерела енергії, а також зважаючи на те, що визначення нетрадиційних джерел енергії з'явилося лише у 2000 році із прийняттям Закону України «Про альтернативні види палива», а визначення відновлюваних джерел енергії на законодавчому рівні не закріплено й досі, вважаємо за доцільне замінити слово «нетрадиційні» та його синоніми «поновлювані», «відновні», «відновлювані» джерела енергії на слово «альтернативні» джерела енергії у тих нормативно-правових актах, які були прийняті до Закону України «Про альтернативні джерела енергії».

Література

1. Закон України „Про енергозбереження” від 01.07.1994 № 74/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1994 р. - № 30. – ст. 283
2. Закон України „Про альтернативні джерела енергії” від 20 лютого 2003 р. № 555-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 24. – Ст. 155
3. Мхитарян Н. М. Энергетика нетрадиционных и возобновляемых источников. – К.: Наук. Думка, 1999. – 320 с.
4. М. Д. Рабінович Альтернативна енергетика: проблеми класифікації та положення Кіотського протоколу// Проблеми загальної енергетики, № 9/2003. – 387 с.
5. ДСТУ 2420-94 Енергоощадність. Терміни та визначення. – К.: Офіційне видання Держстандарту України, 1994р. – 7с.
6. Закон України „Про альтернативні види палива” від 14 січня 2000 р. № 1391-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 12. – Ст. 94
7. Закон України „Про альтернативні види палива” від 14 січня 2000 р. № 1391-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 12. – Ст. 94
8. Є. В. Кузьмінський, Н. Б. Голуб, К. О. Щурська Стан, проблеми та перспективи біоенергетики в Україні/ Відновлювана енергетика, 2009, № 4. - с. 70
9. Кишко О. Б. Правове регулювання визначення відновлювальних джерел енергії / О. Б. Кишко // Проблеми та перспективи реформування права України очима молодих вчених : тези доповідей Всеукраїнської студ. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 23 березня 2007 р.). – Запоріжжя : ЗНУ, 2007. – С. 145–147.
10. Сравнительная таблица к проекту закона Украины от 28.04.2011 № 8455//http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2011_04_28/OF6IV00A.html